

ӘОЖ 373.31

КОММУКАТИВТІК ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Үдербаева Гүлнұр Сәрсенбайқызы

7M01301 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының
2-курс магистранты,

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Педагогика және
психология институты, Алматы қ., Қазақстан

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті құзыреттілігін дамытудағы зерттеушілік дағдыларының маңызы, коммуникативті құзыреттіліктің компоненттері қарастырылады. Коммуникативті әрекеттер арқылы жобалық қызметті жүзеге асыру шарттары сипатталады.

Кілт сөздері: коммуникативтік құзыреттілік, жобалық қызмет, бастауыш сынып оқушылары, жобалық міндет.

Білім берудің нормативтік және практикалық құрамдас бөлігіне құзыреттіліктерді енгізу оқушылар теориялық білімдер жиынтығын жақсы меңгере алатын, бірақ нақты өмірлік міндеттерді немесе проблемалық жағдайларды шешу үшін осы білімді пайдалануды талап ететін іс-әрекетте айтарлықтай қиындықтарға тап болатын мәселені шешуге мүмкіндік береді.

Коммуникативті құзыреттілік негізгі топқа жатады, яғни адам өмірінде ерекше маңызы бар, сондықтан оның қалыптасуына мұқият назар аудару керек. Оқушылардың коммуникативті құзыреттілігі оқу жетістіктеріне әсер етеді. Баланың мектепке бейімделу процесі, атап айтқанда оның сыныптағы эмоционалды әл-ауқаты көбінесе коммуникативті құзыреттілікке байланысты. Зерттеушілік дағдысы арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерін дамыту технологиясы жүйелік-белсенділік тәсілінің негізінде әзірленді (Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, П.Я.Гальперин, Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов, А.Г.Асмолов) [1]. Педагогикалық жобалаудың теориялық мен практикалық негіздері И.А.Зимней, А.К.Маркова, А.В.Хуторский, Л.А.Петровская, Ю.Н.Петьянова, Е.В.Сидоренко, Н.В.Матяш, К.Н.Поливанова және т.б. ғалымдардың еңбектерінде кеңінен қолданылады [2].

Педагогикалық процесте жобалық қызметті пайдалану келесі практикалық мәселелерді шешу қажеттілігінен туындайды:

– оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытудың төмен деңгейі;

- оқушылардың тәуелсіздігінің төмен деңгейі;
- оқушылардың іздестіру және зерттеу іс-әрекеттерін орындау және осы дағдыларды іс жүзінде қолдану дәрежесі арасындағы алшақтық;
- оқушылардың білімді бір білім беру саласынан екіншісіне, оқу жағдайынан өмірлік жағдайға ауыстыра алмауы.

Коммуникативті құзыреттілік адамның сәтті қарым-қатынасқа ықпал ететін психикалық және мінез-құлық сипаттамаларының тұтас жүйесі ретінде түсіндіріледі, яғни ақсатқа жету және қатысушы тараптар үшін эмоционалды қолайлы. Оның құрылымында келесі компоненттер ерекшеленеді: когнитивті, құндылық-семантикалық, жеке, эмоционалды және мінез-құлық [3].

Бастауыш сынып оқушысының коммуникативті құзыреттілігі өзіне деген сенімділікке, оптимизмге, адамдарға деген мейірімділік пен құрметке, әділеттілікке, альтруизмге, адалдыққа, стресске төзімділікке, эмоционалды тұрақтылыққа жол сілтейді.

Коммуникативті құрамдас бөліктің эмоционалды компоненті әңгімелесушімен жағымды эмоционалды байланыс орнатуға және сақтауға, өзін-өзі реттеуге, серіктестің күйінің өзгеруіне жауап беру қабілетіне байланысты. Эмоционалды компоненттің маңызды компоненттері бастауыш сынып оқушысында дамиды.

Мінез-құлық компоненті коммуникативті дағдыларды, іс-әрекет тәсілдерін және тәжірибені қалыптастырады, бұл – мінез-құлық пен іс-әрекет деңгейінде коммуникативті құзыреттіліктің барлық көріністерін біріктіретін білім. Коммуникативті дағдылар элементтер ретінде коммуналдық мінез - құлықты тудырады.

Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілік екі негізгі компонент – құндылық-семантикалық және мінез-құлық арқылы дамиды. Қазіргі мектеп оқушылардың оқудағы белсенді, тәуелсіз ұстанымын, зерттеу, рефлексивті, өзін-өзі бағалау дағдыларын, дамыған шығармашылық ойлауды дамытатын оқыту әдістерін қажет етеді. Бұл талаптарға практикалық бағдарлау технологиясы – жобалар әдісі жауап береді. Бұл технология репродуктивті оқыту әдістерін (жобаны орындау технологиясын оқыту кезеңінде) қолданумен ұштастыра отырып, зерттеу, іздеу, проблемалық әдістердің (жобаларды орындау кезеңінде) жиынтығын болжайды.

Мектептің бастауыш сыныптарында жобалық-зерттеу жұмыстарын енгізу маңызды және қажет, өйткені мұндай іс-әрекет оқушының тұтас тұлғасын алады, өмірге тек ақыл-ой және практикалық дағдыларды ғана емес, сонымен бірге дамып келе жатқан адамның мәдени және рухани қабілеттерін де тудырады. Жобалық-зерттеу жұмыстарына қатыса отырып, бастауыш сынып оқушылары өздерінің жасырын мүмкіндіктерін іске асырады, олардың жеке қасиеттерін ашады, өзін-өзі бағалау, оқу қызметіне деген қызығушылық, тәуелсіздік, өзін-өзі бақылау артады. Зерттеу дағдыларын игеру оқушыларға

стандартты емес жағдайларда өздерін сенімді сезінуге көмектеседі, бейімделу мүмкіндіктерін арттырады.

Сыныптарда толыққанды жобалық қызметті ұйымдастыру проблемалы, өйткені балалар жобалау үшін әлі кішкентай. Бірақ бұл мүмкін. Бастауыш сынып оқушыларына арналған негізгі мектептің жобалық іс-әрекетінің прототипі жобалық міндеттерге айналады. «Тапсырма» термині «күрделі мәселе, зерттеуді және шешуді қажет ететін мәселе» ретінде түсіндіріледі (С.И.Ожеговтың түсіндірме сөздігі). (Жобалық-зерттеу тапсырмасы» деп ұсынылған тапсырмалар арқылы баланың тәжірибесінде жаңа нәтиже алу үшін балалардың әрекеттері ынталандырылатын тапсырма түсіндіріледі [4].

Жобалық-зерттеу қызметін ұйымдастырған кезде коммуникативті құзыреттерді коммуникативті әрекеттер арқылы дамыту керек:

– әңгімелесушінің немесе серіктестің қызметі бойынша позициясын есепке алуға бағытталған іс-әрекеттер (коммуникацияның зияткерлік аспектісі);

– кооперацияға, ынтымақтастыққа бағытталған іс-әрекеттер. Коммуникативті іс-әрекеттің осы тобының маңызды өзегі – ортақ мақсатқа жету, бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыру және жүзеге асыру жөніндегі күш-жігерді үйлестіру, ал бұл үшін қажетті алғышарт – қызмет бойынша серіктеске бағдарлау;

– басқа адамдарға ақпарат беру және рефлексияны қалыптастыру құралы ретінде қызмет ететін коммуникативті-сөйлеу әрекеттері.

Технологияны сәтті іске асыру үшін бізге:

– мұғалім мен оқытушының ынтымақтастығының қолайлы эмоционалды-психологиялық атмосферасын құру;

– оқушыларды ақпараттық-коммуникациялық құралдармен қамтамасыз ету;

– пәнаралық байланыс шеңберіндегі интеграция;

– оқушыларға өзіндік пен шығармашылық белсенділік көрсетуге мүмкіндік беретін мотивациялық әдістерді қолдану керек.

Жобалық-зерттеушілік мәселелерді шешу барысында келесі коммуникативті дағдылар қалыптасады:

– мұғаліммен және құрдастарымен оқу ынтымақтастығын жоспарлау (мысалы, жұптық, топтық немесе ұжымдық жұмыста рөлдерді бөлу);

– ақпаратты іздеу мен жинаудағы ынтымақтастық;

– өз ойларын жеткілікті толықтығы мен дәлдігімен жеткізе білу;

– жанжалды жағдайларды шеше білу, шешім қабылдау, жауапкершілікті өз мойнына алу;

– алған білімдерін өмірде қолдана білу.

Іс жүзінде жобалық-зерттеулердің келесі түрлері қолданылады:

1. зерттеу және шығармашылық; балалар эксперимент жасайды, содан кейін нәтижелер суреттер, газеттер, компьютерлік дизайн түрінде жасалады;

2. ойын (рөлдік ойын элементтерімен, балалар кейіпкерлердің бейнесіне кіріп, туындаған мәселелерді шешеді);

3. әлеуметтік бағдарланған: балалар әлеуметтік мүдделерге (сыныптың, шежіренің дизайны мен дизайны) назар аудара отырып, ақпарат жинайды және оны жүзеге асырады

4. шығармашылық (нәтижені фрагменттер түрінде, сыныптан тыс іс-шара, мереке және т.б.).

Жоба-зерттеу нәтижелерін ұсыну нысандары: кітапшалар, тақырыптық стендтер, қабырға газеттері, журналдар, макеттер, компьютерлік презентациялар, сабақтарға арналған дидактикалық материалдар, мереке сценарийлері, коллекциялар, эмблемалар, гербариялар, қолөнер, мектеп газетіндегі басылымдар.

Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға жобалық-зерттеушілік қызметтің әсерін зерттеу үшін психологпен бірлесіп диагностика жүргізілді. Өз тұлғасына позитивті көзқарас дағдыларын, позитивті қарым-қатынас дағдыларын, өзін-өзі бағалау және басқаларды түсіну дағдыларын қамтитын коммуникативтік құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін сауалнама пайдаланылды [5]. Экспериментке 4 сынып оқушыларынан 60 адам қатысты. Эксперименттік топты 4 «А» сынып оқушылары құрады, онда жобалау қызметі 2 сыныптан жүйелі түрде жүзеге асырылады. 4 «Б» сыныбында бұл қызмет түрі эпизодтық түрде қолданылады. 1-кестеде жүргізілген зерттеу нәтижелері келтірілген.

1-кесте. Жүргізілген зерттеу нәтижелері

Коммуникативтік құзыреттілік	Дағдыларды қалыптастыру деңгейі					
	Жоғары		Орташа		Төмен	
	4 А	4 Б	4 А	4 Б	4 А	4 Б
Жеке тұлғаға деген оң көзқарас дағдылары	30%	12%	59%	60%	11%	28%
Позитивті қарым-қатынас дағдылары	42%	31%	40%	39%	18%	30%
Өзін-өзі бағалау және басқаларды түсіну дағдылары	32%	8%	56%	54%	12%	38%

Кесте деректерінен екі сыныпта да коммуникативтік құзыреттіліктің дамуының орташа деңгейі басым болады, 4 А сыныпта зерттелетін дағдылардың жоғары деңгейі бар оқушылар саны едәуір көп (32%, 28%, 30%), ал төмен деңгейі 4 Б сыныбында (28%, 30%, 38%) байқалды.

Жалпы, диагностика зерттеу кезінде коммуникативтік құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі 4 А сынып оқушыларында жоғары екенін көрсетті.

Осылайша, қорытынды жасауға болады: мектепте жобалық-зерттеушілік қызметті ұйымдастыру оң әсер етеді:

- өз тұлғасына оң көзқарас дағдылары;
- позитивті қарым-қатынас дағдылары;
- өзін-өзі бағалау және басқаларды түсіну дағдылары.

Жобалық-зерттеушілік оқыту өзін-өзі тәрбиелеуге оң мотивация береді. Қажетті материалдарды іздеу анықтамалық әдебиеттермен жүйелі жұмысты қажет етеді. Жобаны орындау кезінде, бақылаулар көрсеткендей, оқушылардың 70%-дан астамы оқулықтарға, басқа оқу-әдістемелік, қосымша және арнайы әдебиеттерге жүгінеді. Осылайша, жобалық-зерттеушілік қызметті оқу процесіне қосу коммуникация мәселелерін шешу саласындағы оқушылардың құзыреттілік деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Асмолов А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. От действия к мысли. – М.: Просвещение, 2008. - 151 с.
2. Матяш Н.В., Симоненко В.Д. Проектная деятельность младших школьников. – М.: Вентана-Граф, 2004. – 216 с.
3. Агафонова И.Н. Развитие коммуникативной компетентности учащихся // Управление начальной школой. – 2009. – № 2. – С. 4-9.
4. Воронцов А.Б., Заславский В.М., Егоркина С.В. Проектные задачи в начальной школе. – М.: Просвещение, 2010. – 1766 с.
5. Беспалова Г.М. Диагностика компетентностей учащихся // Справочник классного руководителя. - 2009. – № 1. – С.44-54.

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ У ШКОЛЬНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ КОММУКАТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ

Үдербаева Гүлнұр Сәрсенбайқызы

В статье рассматривается значение исследовательских навыков в развитии коммуникативной компетенции школьников младших, компоненты коммуникативной компетенции. Описываются условия осуществления проектной деятельности посредством коммуникативных действий.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, проектная деятельность, учащиеся начальных классов, проектная задача.

DEVELOPMENT OF RESEARCH SKILLS OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS THROUGH COMMUNICATIVE LEARNING

Uderbaeva Gulnur

The article examines the importance of research skills in the development of the communicative competence of younger schoolchildren, the components of communicative competence. The conditions for the implementation of project activities through communicative actions are described.

Keywords: communicative competence, project activity, primary school students, project task.

References

1. Asmolov A.G. Kak proyektirovat' universal'nyye uchebnyye deystviya v nachal'noy shkole. Ot deystviya k mysli. [How to design universal learning activities in primary school. From action to thought]. – M.: Prosveshcheniye, 2008. - 151 p. [in Russian]
2. Matyash N.V., Simonenko V.D. Proyekt'naya deyatel'nost' mladshikh shkol'nikov [Project activities of junior schoolchildren]. – M.: Ventana-Graf, 2004. – 216 p. [in Russian]
3. Agafonova I.N. Razvitiye kommunikativnoy kompetentnosti uchashchikhsya [Development of communicative competence of students]// Upravleniye nachal'noy shkoloy - Primary school management. – 2009. – № 2. –pp. 4-9. [in Russian]
4. Vorontsov A.B., Zaslavskiy V.M., Yegorkina S.V. Proyektnyye zadachi v nachal'noy shkole [Project tasks in elementary school]. – M.: Prosveshcheniye, 2010. – 1766 p. [in Russian]
5. Bespalova G.M. Diagnostika kompetentnostey uchashchikhsya [Diagnostics of student competencies] // Spravochnik klassnogo rukovoditelya - Class teacher's handbook. - 2009. – № 1. – pp.44-54. [in Russian]